

Отримано: 29 квітня 2026 р.

Прорецензовано: 05 травня 2026 р.

Прийнято до друку: 18 травня 2026 р.

Email: olha.pyskach@uzhnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3858-6823>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2026-30\(98\)-233-237](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2026-30(98)-233-237)

Пискач О. Д. Лексико-граматичні особливості моделювання топосу війни в романі С. Жадана «Інтернат». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»* : серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2026. Вип. 30(98). С. 233–237.

УДК: 811.161.2'38:821.161.2-31

Пискач Ольга Дмитрівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ ТОПОСУ ВІЙНИ В РОМАНІ С. ЖАДАНА «ІНТЕРНАТ»

У статті здійснено комплексний лінгвістичний аналіз лексико-граматичних особливостей моделювання топосу війни в романі Сергія Жадана «Інтернат». Доведено, що для забезпечення ефекту перцептивної присутності у воєнних реаліях автор залучає потужний шар мілітарної лексики (назви зброї, військової техніки, екіпірування, фортифікаційних об'єктів, тактичних дій та ін.), яка фіксує перетворення мирного середовища на тотальну зону бойових дій. З'ясовано, що лексеми на позначення емоцій страху, гніву, люті й відчаю, а також жаргонізми, вульгаризми й obscenizmi позбавлені патетики та слугують маркерами екстремального психологічного виснаження, підкреслюючи руйнацію соціальних норм і загальне знецінення життя. Важливим стилістичним інструментом у тексті роману виступають субстантивати, які виконують функцію мовної економії та психологічного відчуження. Їх використання реалізує кілька ключових механізмів: 1) дегуманізацію та анонімізацію: персонажі втрачають індивідуальність і редукуються до зовнішніх маркерів, фізичних вад, вікових ознак або безликих порядкових номерів; 2) поляризацію простору: відзайменникові субстантивати маркують параноїдальний поділ світу на «своїх» і «чужих», де інший сприймається як загроза; 3) травматичну об'єктивізацію: особи ідентифікуються через їхній стосунок до війни (статуси, поранення, контузії), що підкреслює неприродність та механістичність воєнних травм; 4) сенсорну абстракцію: субстантивати середнього роду переводять конкретні відчуття запаху руйнації чи тактильної дезорієнтації в площину тотальних екзистенційних станів. Зроблено висновок, що специфічне мовне оформлення твору відіграє визначальну роль у репрезентації хаотичності воєнного хронотопу та віддзеркалює трансформацію мовної картини світу українців.

Ключові слова: топос війни, лексико-граматичні засоби, мілітарна лексика, емоційно-експресивна лексика, субстантиват, дегуманізація, психологічне відчуження, Сергій Жадан.

Olha Pyskach,
Candidate of Philology (PhD in Philology),
Associate Professor of the Uzhhorod National University

LEXICO-GRAMMATICAL FEATURES OF MODELING THE WAR TOPOS IN S. ZHADAN'S NOVEL «THE ORPHANAGE»

The paper provides a comprehensive linguistic analysis of the lexico-grammatical features involved in modeling the topos of war in «The Orphanage» by Serhiy Zhadan. The study demonstrates that to create the effect of perceptual presence within military realities, the author employs an extensive layer of military vocabulary (including the names of weapons and equipment, fortifications, and tactical actions), which reflects the transformation of a peaceful environment into a total combat zone. It is established that lexemes denoting emotions such as fear, anger, rage, and despair, along with jargon, vulgarisms, and obscenities, are devoid of pathos and function as markers of extreme psychological exhaustion, emphasizing the destruction of social norms and the general devaluation of life.

Substantivization serves as an important stylistic device in the novel, performing the functions of linguistic economy and psychological alienation. Its use implements several key mechanisms: (1) dehumanization and anonymization, whereby characters lose their individuality and are reduced to external markers, physical defects, age characteristics, or impersonal numerical designations; (2) spatial polarization, in which pronominal substantives mark a paranoid division of the world into «us» and «them», where the Other is perceived as a threat; (3) traumatic objectification, whereby individuals are identified through their relation to the war (statuses, wounds, shell shock), highlighting the unnatural and mechanical nature of war trauma; (4) sensory abstraction, where neuter substantives transfer concrete sensations—such as the smell of destruction or tactile disorientation—into the domain of total existential states. It is concluded that the specific linguistic design of the work plays a crucial role in representing the chaotic nature of the war chronotope and reflects the transformation of the Ukrainian linguistic worldview.

Keywords: war topos, lexico-grammatical means, military vocabulary, emotional-expressive vocabulary, substantivate, dehumanization, psychological alienation, Serhiy Zhadan.

Постановка проблеми. Топос війни в сучасній українській прозі після 2014 р. функціонує як простір травми, смерті та екзистенційного зламу, у якому фізичні місця (окопи, зруйновані міста, блокпости) перетворюються на метафори втрати дому та ідентичності. Художнє осмислення російсько-української війни пройшло складну еволюцію від документальних свідчень та волонтерських нотаток до оригінальних творів, що претендують на універсальне філософське узагальнення. Актуальним у цьому контексті є становлення нової міждисциплінарної галузі – лінгвістики війни, сучасна парадигма якої, на думку Ю. Дем'янчука, «ґрунтується на трьох ключових принципах – антропоцентризмі, воєнцентризмі і функціоналізмі». Антропоцентричний підхід передбачає аналіз мови війни крізь досвід людини (Дем'янчук, 2025: 232).

Роман Сергія Жадана «Інтернат» (2017) став знаковою подією сучасної української літератури, репрезентувавши глибоке осмислення війни через досвід цивільної особи. Твір не просто фіксує події трьох січневих днів 2015 року на Донбасі, а моделює складний топос війни, де межа між своїм і чужим, між реальністю та маревом стає надзвичайно тонкою. Попри те, що роман «Інтернат» уже був об'єктом уваги багатьох науковців, мовні засоби вираження воєнної реальності потребують більш ґрунтовного дослідження. Зокрема, поза межами комплексного лінгвістичного аналізу досі залишається специфіка використання в романі лексико-граматичних засобів як інструментів моделювання топосу війни.

Актуальність теми. У нинішніх умовах глибоке осмислення воєнного досвіду набуває особливої ваги. Актуальність нашої розвідки зумовлена потребою лінгвістичного аналізу тексту, який фіксує колективну травму та віддзеркалює трансформацію мовної картини світу українців під впливом трагічних подій. Важливо з'ясувати, які саме мовні засоби моделюють топос війни, забезпечуючи ефект перцептивної присутності та впливаючи на читацьку рецепцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сюжетна лінія роману “Інтернат” базується на подіях, що розгорталися поблизу Дебальцевого в січні 2015 року. Як зауважив сам С. Жадан в одному з інтерв'ю, він намагався “показати цю війну очима не військових, не журналістів, не політиків, а саме пересічних українців, які знаходяться на лінії фронту” (Куришко, 2017). Важливо, на думку автора, після прочитання твору “зберегти розуміння того, що війна – це не танки, окопи чи шматки території, а люди, які в усьому цьому беруть участь” (Герасимова, 2017).

Як зауважує М. Рябченко, наративна стратегія відстороненості дозволила С. Жадану уникнути тенденційності та зобразити “реалістичну візію війни з її сірістю, негероїчністю та трагедійністю” (Рябченко 2019: 278). Письменник відтворив стан тотальної дезорієнтації суспільства (як цивільних, так і військових), де хаос і беззладдя закономірно постають катализаторами агресії та поглиблюють загальну трагедійність дійсності.

Саме така зміщена оптика та глибина психологічного проникнення зумовили те, що від часу публікації роман “Інтернат” постійно перебуває в полі зору дослідників. Поява цілої низки рецензій, оглядів, літературно-критичних і наукових статей Я. Поліщука, І. Буліної, Г. Василенко, Н. Данчишина, К. Воздвиженського, Є. Стасіневича, Т. Гундорової, В. Пахаренка, К. Якубовської-Кравчик, Т. Мейзерської, Н. Герасименко, Г. Випасняк, О. Гонюк, Я. Кулінської, У. Федорів та ін. свідчить про різновекторні студії цього твору.

В. Пахаренко спостеріг у романі відображення таких основних рис мистецького метамодернізму, як: мандрівка як наскрізний художній прийом; осмислення й оцінка світу з позицій діалогічного персоналізму; виразний транссентименталізм; уникнення однозначних трактувань і висновків, коливання між протилежними полюсами (ефект вагадла); принцип глокалізації; ключова настанова на реконструкцію світу; неоміфологічний підтекст; полістилістична манера письма (Пахаренко, 2021).

Наскрізним художнім прийомом роману “Інтернат” є триденна подорож учителя української мови Павла Івановича (Паші) за племінником, який перебуває в інтернаті на лінії фронту. Дорога туди й назад під постійними обстрілами стає не лише фізичним і психічним випробуванням героя, а й метафорою його духовної еволюції. На думку Т. Гундорової, це роман про чоловічу ініціацію, адже інфантильний Паша зрештою змушений брати відповідальність і ставати на чийсь бік (Гундорова, 2022). Водночас Н. Данчишин трактує цю мандрівку як прощу задля спокутування “гріха «невтручальності», себто байдужості” перед обличчям небезпеки (Данчишин, 2018).

Сучасна літературознавча рецепція роману “Інтернат” зосереджена на дослідженні просторової організації – хронотопу дороги (О. Кухар), міста (О. Гонюк) і топосу втраченого дому (У. Федорів). Окремі розвідки науковців також присвячено специфіці наратора (О. Кухар), архетипній символіці (Н. Герасименко, Ю. Вишницька, С. Уманець) та екзистенційним механізмам подолання безвиході (І. Сухенко).

Мовознавчий вимір роману досліджує А. Вегеш, аналізуючи семантику кольору – від темних барв розпачу до фінального білого світла надії (Вегеш, 2019: 33–34) та антропоніміку. Дослідниця наголошує на глибокому символізмі назви: інтернат функціонує як заміник утраченого дому (Вегеш, 2023: 112). Цю семантику підсилює й сучасний англomовний переклад “The Orphanage” (сиротинець), який маркує романний топос як простір тотального сирітства та покинутості (Жадан, 2017; Zhadan, 2021).

Мета нашого дослідження – проаналізувати лексико-граматичні особливості моделювання топосу війни в романі “Інтернат” С. Жадана.

Відповідно до мети сформульовано такі завдання:

- 1) дослідити специфіку мілітарної лексики в описі воєнних реалій;
- 2) проаналізувати роль лексики на позначення емоцій у відтворенні психологічного стану героїв та атмосфери війни;
- 3) з'ясувати функції емоційно-експресивних одиниць у змалюванні воєнної дійсності;
- 4) визначити роль граматичних трансформацій (субстантиватів) у конструюванні топосу війни.

Під час дослідження використано такі **методи**: описовий (збір і систематизація матеріалу); лексико-семантичний (виокремлення та класифікація лексики); функційно-стилістичний і контекстний (розкриття функцій та конотацій мовних одиниць у тексті).

Виклад основного матеріалу. Топос війни в романі С. Жадана “Інтернат” змодельовано насамперед через специфічне мовне оформлення тексту. Для створення ефекту заглиблення в атмосферу збройного конфлікту та конструювання простору, у якому діють герої, автор залучає значний шар **мілітарної лексики**, що утворює такі лексико-семантичні групи:

1) **назви зброї та боєприпасів** (автомат, “калашников”, акаем (АКМ – автомат Калашникова модернізований), гранатомет, міномет, кулемет, пістолет, гармата, важка артилерія, боєприпаси, кулі, міна, граната, осколок): “Кому потрібні протизастудні засоби в місті, яке обстрілювалось **важкою артилерією** і яке ось-ось мали здати?” (Жадан, 2017: 295);

2) **назви військової техніки** (танк, “гради”, тягач, бронетранспортер, бетеер (БТР), обтягнутий залізом джип, колона військових машин, польова кухня): “Коли з-за центру вискакує **бетеер**, вантажений людьми й речами, налякано присідають” (Жадан, 2017: 295);

3) **назви учасників бойових дій та збройних формувань** (армія, військові, бійці, добровольці, гвардія, державні війська, силовики, кулеметник, комендант, ад'ютант, автоматник, штабіст, патруль, поранені, санітар): “Коло школи стоїть **джип із військовими**, замість номера – бойове гасло, білим по чорному, Паша на гаслах особливо не знається, тому хто такі – не надто розуміє. Може, **добровольці**, може, **гвардія**” (Жадан, 2017: 295);

4) **назви військового екіпірування та одягу** (бінокль, бронежилет, камуфляж, берці, каремат, шеврон, папах, кубанка, нагай): “Той, хто кричав йому згори – молодий товстуватий санітар, у **камуфляжі й броніку**, з хрестом із червоного скотчу, – підтягує пораненого за плечі, знизу його хтось відразу перехоплює” (Жадан, 2017: 310);

5) **назви військово-фортифікаційних об'єктів та їхніх елементів** (бомбосховище, пост, блокпост, комендатура, бруствер, бетонні блоки, мішки з піском): “**Блокпост** забитий військовими: стоять за **бетонними блоками**, під розтріпанними державними прапорами, мовчки дивляться в бік міста” (Жадан, 2017: 16);

6) **назви бойових дій, маневрів і тактичних процесів** (*обстрілювати, стріляти, бити, вибити, вбивати, рватися, бомбити, валити* (обстрілювати), *підірвати, мінувати, спалити, глушити* (навмисно блокувати сигнали зв'язку – мобільну мережу, радіо, рації, телебачення чи інтернет), *воювати, захищати, захоплювати, звільняти, прориватися, здавати, відійти* і т. ін.): “– Вони спеціально *глушать*, – пояснює Пітер, – щоб ви, – показує доволу, – не знали, яка ситуація” (Жадан, 2017: 35) тощо.

Високу частотність у тексті роману демонструють лексеми *боєць / бійці, військові, танк, блокпост, автоматник, бомбити*, а також ціле словотвірне гніздо з коренем *-стріл-* (*стріляти, стрілянина, постріляти, розстріляти, вистріляти, прострілюватись, простріляний, відстрілялись, обстрілювати(ся), обстріл, артобстріл*) та ін. Саме через ці мовні маркери С. Жадан конструює топос, у якому війна пронизує кожну деталь. Така щільність мілітаризмів у мовній тканині твору підтверджує тезу Г. Випасняк, що домінантною характеристикою простору війни в романі “Інтернаті” є тотальна смертність, яка невідступно супроводжує героя і проявляється в усіх зовнішніх ознаках його шляху (Випасняк, 2019: 106).

Лексика на позначення емоцій у романі С. Жадана “Інтернат” відіграє ключову роль у створенні гнітючої, напруженої атмосфери війни та передавання важкого психологічного стану людей, які опинилися в зоні бойових дій і переживають фізичне, емоційне виснаження та постійний стрес. Найбільшу групу становлять номінації **страху**: *боятися* (близько 100 вживань), *боязко*; *страх* (31), *страшно / страшніше* (26), *страшне*; *жах, жахливе, нажаханий, нажахано*; *лякати(ся)*, *наляканий, налякано, злякати(сь), злякано, переляк, переляканий, перелякано*; *моторошно* та ін. Наприклад: “В обличчя б’є духом сотень невиспаних *переляканих* людей, запахом *страху* й поту, важким настоєм істерики й недосипу” (Жадан, 2017: 62). Емоції **гніву, люті та агресії** номінують лексеми *крик, кричати, викрикувати, скрикувати, перекрикувати(ся), крикливий*; *зло, злий, злість, злостиво, злити(ся), злостити(ся), озлоблений, злочин*; *лють, люто, лютувати*. Наприклад: “І стоїть натовп неголених чоловіків, *злих* від безсоння та безвиході, посеред бетонних блоків та колючого дроту, й усі *кричать* один на одного, зганяють один на одному *лють*” (Жадан, 2017: 18). Емоції **відчаю, розпачу та виснаження** людей, які вимушені покидати рідні домівки через постійні обстріли й тікати світ за очі, репрезентують лексеми *плач, плакати, розплакатися, нити, нарікати, нарікання* та ін.: “А тут ще й тітка на клунках *плаче*, і *плаче* так гірко, що ніхто їй нічого навіть не скаже” (Жадан, 2017: 204). Лексеми на позначення **позитивних емоцій** (радість) використано в романі значно рідше, здебільшого як контраст до загального жаху: “Паша *полегшено* видихає: транспорт працює, все гаразд” (Жадан, 2017: 14).

Варто зазначити, що лексика на позначення емоцій у романі “Інтернат” позбавлена патетики чи романтизації. С. Жадан відтворює підкреслено приземлені, тілесні прояви почуттів, що посилює психологізм та художню достовірність зображуваного. У цьому контексті слушно видається думка Я. Кулінської, що цінність “Інтернату” полягає не в естетизації дійсності, а в можливості “подивитися збоку на реальність і дати власну оцінку подіям” (Кулінська, 2020: 73).

Посилення художньої правдивості в романі “Інтернат” сприяє також емоційно-експресивна лексика, що слугує ключовим інструментом вербалізації травматичного досвіду війни та психоемоційної дезорієнтації персонажів:

1) **жаргонізми**, які відтворюють автентичне мовне середовище маргіналізованого соціуму та ілюструють обмеження потреб індивіда до базового виживання: *валити* “тікати”, *завалити* “вбити”, *жрачка* “їжа”, *чувак* “хлопець”, *мент* “міліціонер”, *мудак* “нікчемна людина”. Наприклад: “Якщо спробує нас вигнати, думає, дивлячись на господаря, *завалю*” (Жадан, 2017: 283); “Нормальний *чувак*, думає Паша, підхоплюючи свої пляшки” (Жадан, 2017: 138) (пор. *чувак*, крим., мол. Молодий чоловік, юнак (Ставицька, 2003: 294));

2) **фамільярна, лайлива лексика та вульгаризми**, що виконують функцію мовної агресії та експресивізації конфліктних ситуацій: *пацан* “хлопчак”, *морда* “обличчя”, *мордобій* “биття по обличчю”, *пелька* “рот”, *здохнути* “померти (про людину)”, *ідіот, дурак* “перен. Дурень” та ін.: “– Ти *ідіот*? – кричить білявка й ще болючіше штовхає його кросівкою, цього разу в литку” (Жадан, 2017: 92) (пор. *ідіот, перен., лайл*. Це саме, що *дурень* (СУМ: 1210));

3) **обсценна лексика**, яка домінує в діалогічному мовленні як маркер екстремального стресу. Функціонування інвектив репрезентує руйнацію узвичаєних соціальних норм, а також підкреслює загальну комунікативну деградацію та бруталізацію міжособистісних взаємин в умовах війни.

Окрім лексико-семантичних засобів, потужним морфолого-стилістичним інструментом у мовотворчості С. Жадана є **субстантивати** (слова, що перейшли з інших частин мови в розряд іменників), які конструюють знеособлений і хаотичний воєнний простір: “*Перші* вже підходять до вимащених фарбою бетонних блоків, а там на обрії з’являються щоразу *нові* й *теж* спускаються вниз, вибираються на північ, до *своїх*” (Жадан, 2017: 20). Моделювання топосу війни за допомогою субстантиватів у досліджуваному тексті реалізовано через такі механізми:

1. **Дегуманізація та анонімізація учасників подій**. У художньому просторі війни індивідуальність часто нівелюється, а персонажі втрачають імена й власну ідентичність. Вони перетворюються на знеособлені об’єкти чи носіїв єдиної домінантної ознаки через: а) **редукцію до зовнішніх маркерів**, коли ідентифікація осіб відбувається переважно за фізіологічними рисами або деталями одягу. Такий тип номінації постає виразним індикатором ситуативності та епізодичності взаємодії між героями роману в транзитному просторі евакуації. Чоловічі персонажі в тексті подані через субстантивати, що позначають їхні фізичні вади або особливості статури: *безносий, вузькоокий, круглоликий, жовтозубий, довготелесий, приземкуватий*. Наприклад: “А *круглоликий* уже плескав Пашу по плечі, добродушно піджартовуючи з його окулярів” (Жадан, 2017: 41); “*Першим* іде *приземкуватий*, ніби натоптаний чимось, із жорстким волоссям і світлими, вигорілими на сонці очима” (Жадан, 2017: 65). Жіночі образи ідентифіковано переважно за елементами одягу чи зачіскою (в *рожевому, коротко стрижені*): “Хоча всі, навпаки, раді захистити цю жінку в *рожевому*, але не розуміють, що сталося й від кого її захищати” (Жадан, 2017: 63–64); “– Я зранку з під їзду виходжу, – говорить *коротко стрижені*, – а він лежить на лавці” (Жадан, 2017: 205). Із-поміж використаних субстантиватів особливої уваги заслуговує метафоричний оказіоналізм *копитоні* (“*Копитоні* дістає з кишені пару цукерок, простягає одну малій” (Жадан, 2017: 88)), що іронічно номінує жінку на високих стоптаних підборах, які нагадують копитця, і слугує маркером гострого дисонансу, підкреслюючи недоречність подібного взуття в екстремальних умовах; б) **редукцію до вікових та соціально-статусних характеристик**. Замість імен використано вікові чи статусні маркери, які акцентують на соціальній ієрархії або, навпаки, на максимальній вразливості та беззахисності осіб у “сірій зоні”, – *старий, старенька, малий / мала, молодий / старий, молодший / старший, сивий, хворий*

та ін.: “*Старша молодицу постійно кличе Аннушкою, а молодиша їй у відповідь узагалі нічого не говорить*” (Жадан, 2017: 84); “*А мала ние ще голосніше, оскільки старого їй теж шкода*” (Жадан, 2017: 211); в) **деперсоналізацію**, що досягається використанням порядкових числівників у функції субстантиватів. У масових сценах або під час опису мілітарних груп індивідуальність стирається остаточно й люди знеособлюються, перетворюючись на безликі порядкові номери *перший / перші, другий, третій, четвертий*. Наприклад: “*Перший дістає карту, присвічує собі ліхтариком*” (Жадан, 2017: 109); “*Другий і третій стають обабіч, аби перекрити можливі шляхи втечі*” (Жадан, 2017: 37).

2. **Розкол простору на “ми” і “вони”**. Займенникові субстантивати передають глибоку параноїдальність і фрагментованість топосу війни, де головним критерієм виживання є ідентифікація “свій – чужий”: а) **маркування належності**. Суспільство поділене на табори, у яких герої постійно орієнтуються на “своїх”, ідентифікують “наших” чи “цих”, а до чужого чи ворожого боку апелюють через субстантиват “ваші”. Це підтверджують такі приклади: “*Будуть чистити місто після ваших*” (Жадан, 2017: 34); “*Але той, унизу, повертається вбік, чекає на своїх*” (Жадан, 2017: 109); “*Тепер ось ці, нові, місто зайняли – вони й повернулись, ніби нічого й не було*” (Жадан, 2017: 187); “*Там нібито блокпост порожній, наші вчора виїшли, ці ще не зайшли*” (Жадан, 2017: 256). Проте в контексті твору подібне маркування героїв має двоїсту природу. З одного боку, воно протиставляє українську армію і ворожі війська, а з іншого – визначення “своїх” і “чужих” тут відбувається “саме за критерієм ментального перебування у площині радянськості, а не за соціальним походженням чи, скажімо, територіальним поділом” (Герасименко, 2023: 37); б) **відчуження й небезпека**. Простір наповнений загрозою від невідомих людей, про що свідчать назви *невідомі, чужий, перехожі, невидимий*: “*...Маючи в кишені золоті сережки, не надто охоче знайомилися з невідомими біля камер схову*” (Жадан, 2017: 75); “*Помре, але не пропустить чужого*” (Жадан, 2017: 134).

3. **Фіксація воєнної термінології та травматичного досвіду**. Субстантивати функціують як виразні мовні маркери безпосередніх воєнних реалій, об’єктивізуючи такі концепти: а) **соціально-мілітарні статуси та ролі**. В умовах війни ідентифікація особи відбувається насамперед через її стосунок до бойових дій: *військові, цивільні, місцеві, оточені, полонені, патрульні*. Наприклад: “*А той підходить до старого синього «форда», оточеного військовими*” (Жадан, 2017: 28); “*Але це нікого не зупиняло: цілі колони й далі проривалися з материка до оточених, іноді цілком очікувано потрапляючи під обстріли*” (Жадан, 2017: 17); “*Паша помічає в іншому кінці, при дверях, патрульних, які його нині вже перевіряли*” (Жадан, 2017: 222); б) **фізичні й психічні наслідки бойових дій**. Деструктивний вплив війни, що залишає після себе смерть і каліцтво, вербалізується через субстантивати *поранені, контужений, загині, потерпілий, металевоголовий*. Наприклад: “*– Куда його, уважаємий? – маючи на увазі свого пораненого*” (Жадан, 2017: 312); “*– Шо? – не розуміє його металевоголовий. – Не чую нічого, земляк. Контужений я*” (Жадан, 2017: 299) – оказіональний субстантиват *металевоголовий*, застосований для ідентифікації індивіда з металевим імплантом у голові, актуалізує семантику важкого каліцтва. Така номінація підкреслює механістичність і неприродність воєнних травм, перетворюючи фізичну ваду на визначальну характеристику персонажа; в) **медичний простір виживання**. Важливим чинником порятунку життя в умовах війни є медицина, просторово й предметно репрезентована в тексті через субстантивати *знеболювальне, швидка, операційна* і т. ін., які окреслюють тонкі межі між життям і смертю: “*При дорозі, по черево в заметі, стоїть стара швидка*” (Жадан, 2017: 258); “*– В операційну ти потрапиш днів через два, – холодно відповідає йому уважаємий, знову взявши себе в руки*” (Жадан, 2017: 315).

4. **Сенсорна абстракція: конструювання “сірої зони”**. Особливо виразними в моделюванні топосу війни є субстантивати середнього роду, які переносять конкретно-чуттєві реалії в площину абстрактних категорій, репрезентуючи тотальні психоемоційні стани героїв. Цей механізм реалізовано на кількох сенсорних рівнях: а) **оприявлення запахів руйнації**. Ольфакторні образи завдяки субстантивації перетворюються на самостійні сутності: “*А повітря пахне горілим і мертвим, багато не нанюхаєш, тож ігуана всовує голову назад, ховається в нору, швидко й нервово підіймаючи скло*” (Жадан, 2017: 57); “*Від тих, що прийшли з півдня, відгонить горілим, ніби вони довго сиділи при багатті*” (Жадан, 2017: 27); б) **тактильно-просторова (дез)орієнтація**. Фізичний простір сприймається через призму абстрактних відчуттів пошуку чи втрати опори, коли герої, щоб вижити, змушені пересуватися вночі й спиратися на базові тактильні інстинкти: “*Ставши ногами на тверде, дівчина боязко видає руку, хапає возика, зникає в тумані*” (Жадан, 2017: 86); “*Черговий підйом дається особливо важко: ноги ковзаються на слизькому, вітер вистуджує кров, безкінечний білий колір тягнеться кудись потойбіч життя*” (Жадан, 2017: 267).

Висновки. Проведене дослідження лексико-граматичних особливостей роману Сергія Жадана “Інтернат” засвідчує, що мовне оформлення твору є ключовим інструментом моделювання дегуманізованого та травматичного топосу війни. Автор уникає патетики й романтизації, натомість конструює художню реальність через специфічний добір лексичних і граматичних засобів, які відтворюють межовий психологічний стан героїв і жахливу атмосферу воєнного простору.

Щоб максимально заглибити читача у воєнні події, С. Жадан залучає значний шар мілітарної лексики, що охоплює назви зброї, військової техніки, екіпірування, фортифікаційних об’єктів, тактичних дій та ін. Висока частотність мілітарних одиниць відображає перетворення мирного середовища на тотальну зону бойових дій.

Лексика на позначення емоцій у романі фокусується здебільшого на станах страху, гніву, люті та відчаю, слугуючи індикатором тотального емоційного виснаження й стресу персонажів. Використання жаргонізмів, вульгаризмів та обценної лексики передає екстремальну напругу й підкреслює загальне знецінення життя на тлі руйнації соціальних норм.

Субстантивати в романі виконують функцію мовної економії та психологічного відчуження. Вони дегуманізують персонажів, редукуючи їх до зовнішніх маркерів чи номерів; фіксують параноїдальний поділ світу на “своїх” і “чужих”; об’єктивують людей через їхні воєнні статуси чи травми, а також абстрагують сенсорні відчуття, перетворюючи конкретний досвід руйнації на тотальні екзистенційні стани.

Перспективи подальших наукових студій убачаємо в аналізі синтаксичної організації роману “Інтернат” як інструменту репрезентації воєнного буття. Актуальною залишається реінтерпретація топосу війни крізь призму читачької рецепції після повномасштабного вторгнення 2022 року.

Література:

1. Вегеш А. І. Роль кольору в романі Сергія Жадана “Інтернат”. *Записки з українського мовознавства* : зб. наук. праць. Вип. 26. Т. 2. Одеса: Поліпринт, 2019. С. 27–36.
2. Вегеш А. І. Семантичне навантаження літературно-художніх антропонімів у романі “Інтернат” Сергія Жадана. *Вегеш А. І. Українська літературно-художня ономастика : збірник статей*. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2023. С. 105–113.
3. Випасняк Г. О. Простори війни в романі С. Жадана “Інтернат”. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 8. Т. 2. С. 102–106.
4. Герасименко Н. Сучасна воєнна проза: жанрово-стильова типологія. *Слово і час*. 2023. № 3 (729). С. 35–49. <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2023.03.35-49>
5. Герасимова А. Сергій Жадан: “Цю війну не помістиш в жодну літературу” URL: <https://rozmova.wordpress.com/2017/10/31/serhiy-zhadan-8/>.
6. Гундорова Т. Покоління Незалежності і Сергій Жадан: Підліток, Лузер і Провідник. *Збруч*. 2022. URL : <https://zbruc.eu/node/112334>.
7. Данчишин Н. В Інтернаті “нікого не шкода”. Рецензія на роман Сергія Жадана. URL : <https://surl.li/vqnrok>.
8. Дем’янчук Ю. І. Лінгвістика війни: виникнення, концептуалізація та вектори подальшого розвитку. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Т. 36 (75). № 3. Ч. 1. С. 220–236.
9. Жадан С. Інтернат : роман. Чернівці: Меридіан Черновіч, 2017. 336 с.
10. Кулінська Я. І. “Сіра зона” як маркер громадянства (на матеріалі романів С. Жадана “Інтернат” та А. Куркова “Сірі бджоли”). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія “Філологія”*. 2020. Вип. 86. С. 67–75.
11. Куришко Д. Жадан про “Інтернат”: приводячи війну у дім, ти ризикуєш втратити багато. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42185504>
12. Пахаренко В. Дорога додому (Риси метамодернізму в романі Сергія Жадана “Інтернат”). URL: <https://surl.li/azwxrf>.
13. Рябенко М. Жанрова різноманітність воєнної прози в сучасній українській літературі. *Najnowsza słowiańska literatura i kultura popularna. Figury swojskości i obcości współczesnego świata w literaturze i kulturze popularnej krajów słowiańskich*. Zielona Góra: Uniwersytet Zielonogórski, 2019. С. 277–289. URL: <https://surl.li/buksud>
14. Словник української мови : у 20 т. URL : <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=8959&page=318>.
15. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ : Критика, 2003. 336 с.
16. Zhadan S. *The Orphanage* / trans. from Ukrainian by R. Costigan-Humes, I. S. Wheeler. New Haven : Yale University Press, 2021. 336 p. URL: <https://surl.li/xmaadr>.

References:

1. Danchyshyn, N. (n.d.). *V Internati “nikoho ne shkoda”. Retsenziya na roman Serhiya Zhadana* [“No One Is Pitied” in “The Orphanage”: A Review of Serhiy Zhadan’s Novel]. <https://surl.li/vqnrok> [in Ukrainian].
2. Dem’yanchuk, Yu. I. (2025). *Linhvistyka viyny: vynyknennya, kontseptualizatsiya ta vektory podal'shoho rozvytku* [Linguistics of War: Emergence, Conceptualization, and Vectors of Further Development]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernads'koho. Seriya: Filolohiya. Zhurnalistyka* [Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism], 36(75), 220–236 [in Ukrainian].
3. Herasymenko, N. (2023). *Suchasna voienna proza: zhanrovo-stylova typolohiia* [Modern war prose: genre-stylistic typology]. *Slovo i Chas* [Word and Time], 3(729), 35–49. <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2023.03.35-49> [in Ukrainian].
4. Herasymova, A. (2017, October 31). Serhiy Zhadan: “Tsyu viynu ne pomistysh v zhodnu literaturu” [Serhiy Zhadan: “You Can’t Fit This War Into Any Literature”]. *Rozmova*. <https://rozmova.wordpress.com/2017/10/31/serhiy-zhadan-8/> [in Ukrainian].
5. Hundorova, T. (2022). *Pokolinnya Nezalezhnosti i Serhiy Zhadan: Pidlitok, Luzer i Providnyk* [The Independence Generation and Serhiy Zhadan: The Adolescent, the Loser, and the Guide]. *Zbruch*. <https://zbruc.eu/node/112334> [in Ukrainian].
6. Kulins'ka, Ya. I. (2020). “Sira zona” yak marker hromadyanstva (na materialii romaniv S. Zhadana “Internat” ta A. Kurkova “Siri bdzholy”) [“The Gray Zone” as a Marker of Citizenship (Based on S. Zhadan’s Novel “The Orphanage” and A. Kurkov’s “Grey Bees”)]. *Visnyk Kharkiv's'koho natsional'nogo universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya “Filolohiya”* [Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series “Philology”], (86), 67–75 [in Ukrainian].
7. Kuryshko, D. (2017, November 30). Zhadan pro “Internat”: pryvodyachy viynu u dim, ty ryzykuyesh vtratytty bahato [Zhadan about “The Orphanage”: By Bringing War into Your Home, You Risk Losing a Lot]. *BBC News Ukrayina*. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42185504> [in Ukrainian].
8. Pakharenko, V. (n.d.). *Doroha dodomu (Rysy metamodernizmu v romani Serhiya Zhadana “Internat”)* [The Way Home (Features of Metamodernism in Serhiy Zhadan’s Novel “The Orphanage”)]. <https://surl.li/azwxrf> [in Ukrainian].
9. Riabchenko, M. (2019). *Zhanrova riznomanitnist voiennoi prozy v suchasni ukrainskii literaturi* [Genre diversity of war prose in modern Ukrainian literature]. In: *Najnowsza słowiańska literatura i kultura popularna. Figury swojskości i obcości współczesnego świata w literaturze i kulturze popularnej krajów słowiańskich* (pp. 277–289). Uniwersytet Zielonogórski. <https://surl.li/buksud> [in Ukrainian].
10. *Slovyk ukayins'koyi movy: u 20 t.* [Dictionary of the Ukrainian Language: In 20 Volumes]. (n.d.). <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=8959&page=318> [in Ukrainian].
11. Stavits'ka, L. (2003). *Korotky slovyk zhargonnoyi leksyky ukayins'koyi movy* [A Short Dictionary of Ukrainian Jargon]. Krytyka [in Ukrainian].
12. Vehesh, A. I. (2019). *Roľ kol'oru v romani Serhiya Zhadana “Internat”* [The Role of Color in Serhiy Zhadan’s Novel “The Orphanage”]. *Zapysky z ukayins'koho movoznavstva* [Notes on Ukrainian Linguistics], 2(26), 27–36 [in Ukrainian].
13. Vehesh, A. I. (2023). *Semantychno navantazhennya literaturno-khudozhnikh antroponimiv u romani “Internat” Serhiya Zhadana* [Semantic Load of Literary and Artistic Anthroponyms in Serhiy Zhadan’s Novel “The Orphanage”]. In: A. I. Vehesh (Ed.), *Ukayins'ka literaturno-khudozhna onomastyka: zbirnyk statey* [Ukrainian Literary and Artistic Onomastics: Collection of Articles] (pp. 105–113). TOV “RIK-U” [in Ukrainian].
14. Vypasnyak, H. O. (2019). *Prostory viyny v romani S. Zhadana “Internat”* [War Spaces in S. Zhadan’s Novel “The Orphanage”]. *Zakarpats'ki filolohichni studiyi* [Transcarpathian Philological Studies], 2(8), 102–106 [in Ukrainian].
15. Zhadan, S. (2017). *Internat* [The Orphanage]. Merydian Chernovits [in Ukrainian].
16. Zhadan, S. (2021). *The orphanage* (R. Costigan-Humes & I. S. Wheeler, Trans). Yale University Press. <https://surl.li/xmaadr> (Original work published 2017) [in English].